

Трамвай №N

Андрій Маслюх

Джерело: [сайт автора](#)

Перший крок – найважчий. У тебе взагалі таке враження, наче ти не з подвір'я на вулицю виходиш, а ступаєш у море – поки що мілке, проте з кожним кроком щораз глибше й глибше. Клямка приємно холодить руку, і ця прохолода додає впевненості. Геть сумніви, все тисячу разів уже обдумане і передумане. Час діяти. Насправді там, попереду, нема нічого страшного. Передмістя, асфальтова стрічка вулиці біжить трохи під гору, вужчає у перспективі і губиться за поворотом; обабіч – тротуар, біля якого то тут, то там припарковано кілька машин; за дротяними загорожами і парканами – приватні будинки, садки, квітники, де-не-де й городці ще збереглися. Все добре знайоме, тут, на цій вулиці, ти прожив усі свої п'ятнадцять років.

Хвіртка брязкає за спиною. Це – сигнал до дії, бо не вистачало тільки, щоб тепер, коли ти нарешті зважився, бабця визирнула у вікно і тебе побачила. О, тоді почнеться: "Ти куди?! Там же машина за машиною! Та де то колись так було... Вертайся, чуєш!". І таки доведеться вертатися. А не визирне, то, може, й не спохопиться, бо щойно нагодувала тебе обідом і знає, що ти можеш тепер до самого вечора зависати над якоюсь книжкою в одному з улюблених закапелків, і тоді не видно тебе і не чути – тільки шурхотять сторінки... Та й ненадовго це, туди – і відразу назад.

Спочатку йти трохи важко, але це мине, ти вже в курсі. Тільки не думати про руки-ноги, викинути їх із голови: тоді вони самі перемкнуться на автопілот і рухатимуться більш-менш злагоджено... на свій, звісно, штиб. Крок, крок, і ще крок, і ще десять кроків – і ти справді входиш у ритм. Тільки тоді наважуєшся відвести погляд від не дуже рівного тротуару і бачиш, як крізь прижовклу вже крону горіха, який росте на подвір'ї в сусідів через дорогу, тобі підморгує сонце. В грудях піднімається хвиля якоїсь аж надто бурхливої радості: *yes, I did it!* "Ні, ще ні, – цитькаєш ти подумки на неї, – порадієш потім, як усе вийде".

З бічної вулички притьмом вихоплюється і повертає тобі назустріч жіноча постать. Від несподіванки ти трохи напружуєшся, але вперто йдеш далі. Таж не до ліса зібрався, а до міста, ні? То звикай, людей там багато.

– О, Миколко! Привіт! Вийшов погуляти? А чого сам? – всміхається до тебе жінка. То пані Стефа, сусідка з третьої хати по вашому боці. – Як там бабця? От не дійду ніяк до неї, другий тиждень вже йду...

Добре, що пані Стефа має звичку сипати питаннями, як із кулемета, і відповідати на всі необов'язково, бо вона й сама не дуже пам'ятає, про що питала спочатку. Ти глибоко вдихаєш і кажеш:

– Добрий день! Нормально...

– То перекажи їй, що я, може, забіжу ще нині. Маю одну гарну серветку, то вже

напевно схоче собі відшити. Ну, бувай, будь обережний і не йди далеко, бо змучишся...

І ви розходитесь: сусідка біжить вниз – "на долину", як тут кажуть, а ти рушаєш далі у протилежному напрямку. Ще трохи, і буде поворот, за ним підйом закінчиться і дорога піде рівно. А там метрів триста по прямій, повз останні перед перехрестям будинки та кілька крамниць, двічі перейти вулицю – і ти на місці. На кінцевій зупинці трамваю № N.

До повороту доходиш уже повільніше: трохи щемить спина, таки занадто розігнався спочатку. Але то, як казав колись дідो, байка, в сенсі – нічого страшного. Просто взагалі рухатися треба більше, а ходити туди-сюди подвір'ям уже просто несила. За роки у тебе склалася ціла система маршрутів і особливих, лише тобі відомих місць: ось тут обов'язково ступити на плаский камінчик, що потрапив у бетонну пастку доріжки між хврткою і хатою; через пару метрів – торкнутися вишневої гілки, яка нависає ліворуч; ще сім кроків – і підняти голову, щоб зиркнути у просвіт між сусідськими будинками: тоді видно ялинку, яка росте у третьому дворі від вашого. На зворотному шляху орієнтири вже інші. В садку таких маршрутів найбільше, там теж є свої особливі місця і ракурси, а ще – примітні дерева, кущі, гілки і навіть порослі мохом горбики. Кілька років тому тобі подобалося уявляти, що ті горбики – то насправді вкриті густим лісом гори, і класно було б на якийсь час зменшитися, от як Аліса у Льюїса Керолла, і трохи там помандрувати... ну хоча б до підніжжя он тієї яблуні. Ті маршрути і складна схема, за якою вони чергувалися між собою, так увійшли у звичку, що коли тато вирішив одного разу прорідити сад і спиляв ту вишневу гілку, тобі ще довго мимоволі тягнулася до неї рука і ставало якось щемко на серці від спогаду про той шорсткий щоденний доторк.

Останній відрізок дороги, до перехрестя вже недалеко. Перехожих стає дедалі більше. Понурий чоловік, який суне тобі назустріч, дивиться так, наче взагалі тебе не бачить, і ти щиро йому за це вдячний. Метрів на три-чотири позаду нього діловито крокують трое коротко стрижених хлопчаків років на п'ять молодших за тебе. Що зараз буде, тобі відомо наперед. Так і є: ось той, що ліворуч, помічає тебе – й аж збивається з кроку, а тоді штовхає ліктем іншого: глянь! Наступної миті у тебе втуплюються вже три пари очей. Тобі через це бухає в голову кров, а ноги й руки зовсім втрачають гнучкість: так і звалитися просто тут, на вулиці, недовго. Ех... був би ти страусом, то встромив би голову не те що в пісок, а навіть в асфальт, тільки б не відчувати на собі цих поглядів. Але ні, так не піде... ти робиш зусилля і викидаєш з голови всі думки, залишаєш тільки "Раз, два, три, чотири... раз, два, три, чотири..." – то твої кроки. На хлопців намагаєшся не дивитися, адже знаєш: варто лиш зустрітися з ними очима, як тобі перекосять ще й обличчя, і буде їм зайва атракція. Давно, давно ж треба вже звикнути до того, що на тебе всюди витріщаються. Це, зрештою, природно – дивитися на щось інакше... чи на когось інакшого, не такого, як усі. А для них ти і є не такий. У тебе ДЦП.

Ще кільканадцять кроків – і ти вихоплюєш очима свою постать у напівдзеркальній вітрині мобільного салону. Ну, так... не помітити тебе важко. Голова тримається на шиї не дуже твердо, одне плече підсмикнулося вище за інше, права рука гуляє десь за

спиною (вона взагалі мало тобі кориться, і ти за це охрестив її "сепаратисткою"). Хо́да – то окрема тема: йдеш ти трохи боком, правій нозі весь час кортить вирватися вперед, і ліва мусить її наздоганяти. Окей, зізнайся чесно: коли ти отак несподівано наштовхуєшся поглядом на своє відображення, то й сам першої миті трохи заскочений, бо не звик бачити себе збоку...

Перший перехід. Тут складно, бо рух на магістральній вулиці насичений, а світлофора нема. Нічого, якось воно буде. Зупиняєшся за якимсь дядьком у шкірянці і чекаєш, прислухаючись до глухого гулу в ногах. Тепер не прогавити моменту, вчасно згрупуватися і ступити той непростий крок на проїжджу частину. Так... ну, вперед! Ноги штивні від напруги, але все ж підкоряються і несуть тебе через дорогу слідом за тим-таки дядьком. Головне – не дивитися на машини, які зупиняються перед "зеброю", щоб вас пропустити. А тут крок догори, на тротуар. Є! Ще метрів п'ятдесят повз кілька кіосків і аптеку, ще один перехід, цього разу регульований, тому подолати його вже легше, і – ось вона, кінцева! Тепер – перепочити, і то негайно... На зупинці є кілька лавок, і ти опускаєшся на одну з них. Біль у спині відразу стихає. Людей, на щастя, небагато: трамвай щойно від'їхав.

Насправді все не так страшно, як здається, думаєш ти. З цим, із ДЦП тобто, можна жити. "Вікіпедія" каже, що у світі 17 мільйонів людей із таким діагнозом. "Капець, цілий мегаполіс", – мимохіть посміхаєшся ти і трохи відпружуєшся. Тобі, в принципі, ще й пощастило: ти ж не прикутий до візка, пересуваєшся самостійно, хоч і пішов сам не в рік, як інші діти, а в п'ять. Але то вже деталі, головне, що таки пішов. Батькам можна пам'ятник поставити за те, що не опустили рук, коли почули діагноз, а з року в рік возили тебе по всіляких санаторіях і реабілітаційних центрах, на масаж, мільйон разів повторювали з тобою різні вправи ("Праву руку догори... Потихеньку, все вийде... Ще раз... Ну, от бачиш. А зараз те саме – лівою. Добре, тепер ноги разом і догори, десять разів. Поїхали!"). І так день у день, місяць у місяць, рік у рік. Потім фірма, де працював тато, збанкрутувала, і стало вже не до санаторіїв, довелося і мамі, і татові періодично й надовго виїжджати за кордон на заробітки, щоб віддавати борги і годувати сім'ю. Ти залишався з бабцею. У школі вчився екстерном: ще давніше, коли настав час записувати тебе у перший клас, дома влаштували нараду і вирішили, що так буде краще для всіх. Віддати тебе до звичайної школи не наважилися. "Його ж там затопчуть, діти тепер зовсім некеровані стали", – бідкалася тітка Оксана, татова старша сестра, яка вже років двадцять викладала математику у школі на іншому кінці міста. Цього виявилось цілком достатньо, щоб батьки остаточно схилилися до ідеї екстернату. З навчанням проблем не виникало: писав ти, правда, як курка лапою, але вчителі ставилися до цього з розумінням. А що на кожне їхнє запитання в тебе завжди знаходилася якась відповідь, то з часом усі до цього звикли, й іспити ти складав мало не автоматом. Навчання навчанням, та все ж здавна найприємнішим для тебе заняттям було потягнути з татової шафи якусь зі старих книжок – читати ти навчився років у чотири, – скрутитися клубочком в улюбленому фотелі біля вікна і пірнути з головою у чергову історію... наприклад, разом із Морісом Джеральдом мчати верхи техаськими

преріями до Ісідори Коварубіо де Лос-Льянос чи супроводжувати Шерлока Холмса і доктора Ватсона в мандрах імлістими лондонськими вулицями. Або просто гортати старий енциклопедичний словник, три томи якого знайшлися на полиці в колишній дідовій майстерні, і розглядати карти давно зниклих держав на кшталт Дагомеї. Щоб у п'ять чи шість років спантеличити сусідку, яка забігла до вас у гості, таким запитанням: "Пані Орісю, от чорні люди називаються негри, а як тоді називаються білі?".

Так, батьки в тебе класні. Шкода, мусять тепер пропадати по півроку то в Польщі, то в Іспанії, то в Чехії – бо ж борги повернуто ще не всі, та й жити, кажуть, якось треба. Щоразу перед від'їздом тато спеціально проходиться книгарнями і привозить тобі повну торбу книжок – стільки, щоб вистачило до наступного разу. Ну, це він так думає, а ти до того часу, звісно, перечитаєш кожную двічі. От ще пояснити б їм, що пора тобі вже потрохи самому виходити на люди, бо навіщо ж були тоді всі ці санаторії і вправи – щоб далі водити тебе всюди за руку? Але ж ні, навіть слухати не хочуть, відразу міняються на обличчі, варто лиш тобі на щось таке натякнути, і ти просто бачиш, як у їхній уяві вимальовується тисяча катастроф, які неодмінно тебе спіткають, щойно ти поткнешся за хвіртку без них. А надто наполягати і сваритися не хочеться, бо ж і так роз'їдуться скоро, і залишишся ти знов із бабцею. Коли ж пробуєш поговорити про це з нею, то чуєш тільки: "От дозволять батьки – будеш собі ходити..." – і розмову хутенько переведено на будь-що інше, аби тільки подалі від твоїх небезпечних ідей. Ех... тому й мусиш ти, фактично, тікати отак із дому, щоб довести їм усім – і самому собі, зрештою, теж, – що таки можеш.

Можна було намовити на прогулянку Ярка чи Руслана – твоїх давніх друзяк, які живуть по сусідству, знають тебе як облупленого – і ти їх також. Тебе ж іноді відпускають погуляти з ними околицею, правда, недалеко, але порівняно з цілоденним сидінням дома це – подія, яку ти потім прокручуєш в голові довго-довго, аж до наступного разу. З хлопцями було б простіше і веселіше: насмішать тебе часом так, що мусиш хапатися за що попало, аби тільки встояти на ногах. І, до речі, з ними ти вже, буває, і не звертаєш особливої уваги, хто там і як на тебе подивився. Якщо це, звісно, не якась дівчина... Ну, дівчата з тими їхніми всевидючими сміхотливими очима – то взагалі іншопланетні істоти. Стрінеться вам на вулиці котрась із Яркових чи Русланових знайомих, то хлопці запросто базікають собі з ними про шкільні справи, про дискотеки та про що завгодно, а ти ціпенієш, не знаєш, де подіти руки-ноги і куди встромити погляд – ой, так, то найгірше, – і залюбки просто розчинився б на ті кілька хвилин у повітрі. З двоюрідними сестрами, які приїжджають інколи на вихідні, у тебе таких проблем не виникає, ви нормально собі балакаєте. Але ж вони свої, до них ти давно звик, то не рахується.

Зрештою, з хлопцями ти бачишся тепер щораз рідше й рідше: у них школа, репетитори, всілякі секції, і часу вільного майже нема. Хіба що приходять до тебе дивитися футбол – така вже у вас заведенція. Але скільки там тої Ліги чемпіонів...

Хай там як, а сьогодні треба було йти самому: у тому й штука, що самому, без

нікого.

Крізь шум машин на перехресті звіддалік долинає дзеленчання: то пнеться під гору трамвай. Пізнім вечором, коли машин на вулиці вже менше, а люди ховаються по хатах, те дзеленчання можна почути іноді навіть у вас на підвір'ї, і воно здавна тебе манило. Ти прислухався до нього і потім довго не міг заснути, лежав у темряві й уявляв, як їдеш трамваєм, ба навіть не їдеш, а мандруєш: в думках називав це саме так, не інакше. Старші твоїх трамвайних фантазій не сприймали: от же машина в гаражі, тато, коли дома, всюди тебе возить – ну навіщо тобі той трамвай, га? Там людей повно, штовхаються всі. Дай спокій, ти ж розумний хлопець.

Ага, розумний... Ти підводишся з лавки – і тієї миті з-за рогу вигулькує червоно-жовтий трамвай; він легенько похитується на закруті, збавляє швидкість і з пронизливим скреготом гальмує. Двері розчахуються, починають виходити люди. Більшість відразу прямує до переходу. Асфальтований майданчик перед колією моментально залюднюється, і тобі лячно відриватися від рятівної лавки й пірнати в цей потік, щоб підійти до вагона. Ніколи в житті ти ще не бував поміж стількома людьми сам, а тому чуєшся зовсім не впевнено. А може, ну його... може, почекати, трамвай зараз поїде, люди розійдуться, і тоді ти потихеньку підеш собі назад додому, до бабці, до своїх книжок і комп'ютера, до дерев у садку... Це й буде розумно, мабуть. От батьки тебе точно похвалили б... розсудливе, виважене рішення, сказали б вони. Сумніви вилізають з окопів, куди був загнав їх брязкіт хвіртки у тебе за спиною, і йдуть в атаку. Ти мимохіть заплющуєш на мить очі – і ясно, ніби наяву, бачиш: ось вечір, ти вийшов прогулятися перед сном і стоїш під хатою, прислухаючись, як ген-ген дзеленчить останній на сьогодні трамвай – ще недосяжніший, ніж раніше... Е, ні. Ні. Ні! Те "ні" ти, здається, вимовляєш уголос, бо хтось із перехожих стурбовано поглядає у твій бік, але тебе це, на диво, не надто й бентежить. Знову той чортів перший крок. І ти таки ступаєш його, долаючи зусиллям волі судому, яка зводить м'язи, долаючи навіть опір повітря, яке ні з того ні з сього зробилося чомусь густе, ледь не відчутне на дотик, і химерно гасить усі звуки навколо. Як опиняєшся біля трамваю, ти й сам достеменно не знаєш. У середні двері заходять двоє хлопців, мабуть, студентів, і огрядна старша жінка, ти прилаштовуєшся за ними і маєш кілька секунд, щоб роздивитися три сходинки, якими треба піднятися, і прорахувати відповідний маневр. А тоді рішуче хапаєшся за поручень. Ступити догори, тепер підтягнутися, ще раз, ще раз – і опля, ти всередині. Гей-гоп, а це ж навіть легше, ніж здавалося! Спиною бігають мурашки, підлога під ногами легко тремтить і вібрує; відпускати поручень трохи боязно, але треба знайти собі місце. Намагаючись ні на кого не дивитися, ти квапливо дибаєш кілька метрів уперед, опускаєшся на сидіння біля вікна і прихиляєшся розгаряченим чолом до скла: о, якраз те, що треба. Ще б води ковток, бо аж у горлі сухо. Та тут лунає деренчливий дзвінок (ти, звісно, підскакуєш як опечений – різкі звуки завжди так на тебе діють; ну, нема на те ради), і двері зі скрипом зачиняються. Цілим своїм металевим корпусом трамвай здригається, наче струшує з себе дрімоту, а тоді рушає з місця і поволі набирає хід. Втомлені ноги, напружені м'язи, пересохле горло – все це

вмить вилітає тобі з голови. Тепер там – триумф. Бо ти таки досяг свого. Ти їдеш трамваєм. Вперше у житті. Сам.

Поволі скочуючись униз пологим схилом, вагон злегка двигтить і погойдується; твоєму тілу, де причаїлася тисяча затиснутих пружин, це до вподоби. Так, цей ефект ти вже помічав у маршрутках, коли тітка Іра, мамина двоюрідна сестра, часом забирала тебе до себе "на скайп із татом" (бо на вашій вулиці у приватному секторі провести собі нормальний інтернет майже нереально). Коли водій гальмував на зупинках, тебе конкретно карлючило від присутності стількох чужих людей навколо, проте варто було йому знов натиснути на газ, як одразу ставало легше. Але куди там тим вічно вщерть напакованим маршруткам до трамваю! Тут і простору більше, і світла, і повітря, і міста за вікнами... і навіть неба. Поступово ти таки трохи відпружуєшся і крадькома роззираєшся навколо. Людей на кінцевій сіло небагато, на тебе ніхто особливої уваги не звертає. "Отак би й завжди", – думаєш ти, проте чудово розумієш: "Це, синку, фантастика". Люди є люди, вони дуже різні, а ти мимоволі притягуєш до себе очі – навіть, хе-хе, свої, то що вже про чужі казати. Мрієш ходити містом сам, то хоч-не-хоч мусиш навчитися з цим жити, або так і просидиш свій вік у чотирьох стінах... чи у чотирьох парканах, різниця невелика.

А трамвай тим часом котиться далі: поскрипує на поворотах, намотує на колеса кілометри колій, нанизує одну по одній зупинки – і так майже через ціле місто. За вікнами пропливають вулиці й будинки, церкви і театри, миготять вітрини і вивіски, крамниці і кав'ярні. Все це ти наче й не раз уже бачив, здебільшого з вікна татової машини, але сьогодні дивишся так, немов уперше. Та що там казати, коли ти сам, то навіть дихається якимось по-іншому. Люди входять і виходять, сідають і встають, перемовляються, якщо мають компанію; хтось теревенить по мобільному, хтось втупився у смартфон, хтось сидить і байдує або й змуджено дивиться у вікно, а насправді – в нікуди. Для них така поїздка – банальна річ, щоденна рутинна. Колись ти навіть заздриш іноді тим, хто щодня їздить транспортом чи ходить міськими вулицями, але якби вони відчували те, що відчуваєш і переживаєш сьогодні ти, то, напевне, самі тобі позаздрили б. Бо, схоже, тільки ти один тут уповні розумієш, яке це насправді щастя – мати змогу отак просто вийти з дому, сісти до трамваю (або, нехай уже, до маршрутки) і поїхати кудись у своїх справах чи на прогулянку.

Протилежна кінцева, коло – і трамвай вирушає у зворотну дорогу. Такий і був задум: проїхати по цілому маршруту і назад; для першого разу достатньо. Зійти і погуляти десь у середмісті – це буде згодом, тепер ти впевнений уже на всі сто.

На передостанній зупинці трамвай пригальмовує, а тоді, похитуючись, додає ходу і стрімко піднімається на гору перед кінцевою. Найнетерплячіші підводяться зі своїх місць заздалегідь, щоб бути першими на виході. Ти не поспішаєш. Усе одно ж ліпше до зупинки на ноги не ставати.

Ось і кінцева. Двері з брязкотом розчахуються навстіж. Ти підходиш до них останнім, кладеш руку на поручень, зиркаєш униз – і завмираєш на місці, наштовхнувшись на насмішкуваті блакитні очі. Вітька! Ні, тільки не це... Той самий

Вітька, побачивши якого на вулиці зі свого подвір'я, ти намагався якомога хутчіше зникнути: вскочити у прочинені двері, сховатися за рогом, пригнутися за кущем, – аби лиш не потрапити йому на очі. Бо тоді відразу починалося: "Ей, ти, криви-и-ий! Ти шо, ходити нормально не вмієш? Під машину попав, да? Ну, скажи шось... диви, мало того, шо кривий, то ще й німий!". А тебе й справді перекошувало від усього цього так, що просто віднімало мову. Коли на обрії з'являвся хтось із дорослих, Вітька брав ноги в руки – і тільки його й бачили. Хлопці кілька разів намагалися його впіймати і провчити, але яке там! Батьки через сусідів розвідали, хто він і звідки, і тато двічі чи тричі ходив до нього додому, в гуртожиток неподалік, побалакати з його матір'ю (батька, за інформацією тих-таки сусідів, не бачили там уже хтозна-скільки). Два рази не застав нікого, а на третій двері відчинила розпатлана тітка з каламутними очима. "Там нема з ким говорити, вона лика не в'яже", – розповідав тато мамі з бабцею, повернувшись додому, а тобі потім порадив "того пацана" просто ігнорувати. Легко йому казати... Останнім часом, правда, Вітька появлявся на тротуарі біля вашої хати нечасто: мав, певно, важливіші справи. І от, треба ж таке: стоїть власною персоною внизу і зневажливо, глузливо дивиться на тебе – як завжди. На мить ти ціпенієш, не в змозі ворухнути ні рукою, ні ногою. Думки метушаться і злякано сахаються, зіштовхуючись між собою, але одна все ж бере гору над рештою: "Тепер усе буде інакше". Так, тепер усе буде інакше. І вперше ти не відводиш погляду. Стоїш і дивишся Вітьці просто в очі. М'язи обличчя терпнуть, тобі хочеться поворушитися, переступити з ноги на ногу, нормально, зрештою, вдихнути. Але ти стоїш і дивишся. Секунда, друга... щось тут не те, прошмигує у Вітьчиних очах іскорка, щось не те... і він спочатку зиркає кудись собі під ноги, потім убік, а тоді мовчки піднімається тими трьома сходинками повз тебе і зникає у глибині вагона.

Виходить, тільки й треба було, що подивитися в очі – і не відвести погляду. Так мало. І так багато.

Ти нарешті вдихаєш на повні груди і спускаєшся вниз. Ну, от... тепер можна вже сказати: *yes, I did it!* Почуваєшся так, наче від тієї миті, коли ти ступив зі свого подвір'я на вулицю, минуло не дві години, а принаймні кілька років. Тепер усе таки буде інакше. Бо інакший уже й ти сам.

Поволі крокуєш до переходу і раптом помічаєш у затінку під кіоском знайому постать. Бабця! Стоїть у накинутому поверх домашнього одягу плащі і дивиться на тебе. У скельцях її окулярів віддзеркалюються дерева й трамвай, і хтозна, що там у неї в очах і в думках. Ну, все, гаплик, зараз почнеться. Бабці пальця в рот не клади, це всі знають.

Не дуже вже впевнено ти підходиш ближче, підбираючи якісь слова, і тут бачиш, як з-під окулярів зморшкуватою щокою скочується сльоза, потім – ще одна і ще одна. Ой, ні, бабцю, не треба, тільки не це! Краще б уже насварила.

Але бабця несподівано підносить догори руку, легенько гладить тебе по щоці і посміхається, хоч сльози течуть іще рясніше. Ти стоїш і розгублено дивишся на неї, а невимовлені слова вилітають з голови і лункими каштанами розсипаються й

розкочуються навколо.

- І коли ж ти виріс, Микольцю? - озивається бабця. - Я й не спам'яталася...

- Бабцю... - здобуваєшся на голос ти, - я тільки...

- Все добре. Ходімо додому, - каже вона і за старою звичкою бере тебе під руку. Ти не опираєшся. Зросту бабця низенького, і саме так завжди помагала тобі ходити у той час, коли ти тримався на ногах ще не дуже впевнено.

- А мені Стефа задзвонила годину тому, - розповідає бабця дорогою. - Каже: "Хочу зайти до вас ввечері, пані Христю, чи будете вдома? Дуже гарну серветку маю, може, би собі відшили. О, і Миколку вашого бачила на вулиці недавно, то ви вже його самого відпускаєте гуляти?". Я виду не подала, а потім плаща на плечі - і ходу. Бо мені ж не треба довго гадати, куди ти намірився...

Ти йдеш, слухаєш, щось відповідаєш, а сам раптом ловиш себе на тому, що вже й не дуже зрозуміло, хто кого більше підтримує за руку - бабця тебе чи ти бабцю. Так, напевно, тепер усе й справді буде інакше. Зовсім інакше.